

Agnieszka Biernacka
Uniwersytet Warszawski
a.biernacka@uw.edu.pl

Aleksandra Kalata-Zawłocka
Uniwersytet Warszawski
Stowarzyszenie Tłumaczy Polskiego Języka Migowego (STPJM)
a.kalata@uw.edu.pl

Etyka tłumaczy ustnych języków fonicznych i tłumaczy języków migowych Od teoretycznych rozważań do praktycznych rozwiązań¹

1. Wstęp

Kodeksy etyczne to, obok kodeksów/standardów postępowania i zawodowych², dokumenty, które zawierają wytyczne dotyczące praktyki

¹ Niniejszy artykuł traktuje o etyce tłumaczy ustnych języków fonicznych i polskiego języka migowego (PJM), w związku z czym w tekście pojawia się sformułowanie „etyka tłumaczy języków fonicznych i polskiego języka migowego (PJM)”, niemniej jednak wyniki badań prowadzonych przez autorki można odnieść do różnych języków migowych, tak jak i do różnych języków fonicznych. Jednocześnie autorki pragną podkreślić, że słowo „tłumacz” odnosi się w równej mierze do tłumaczy i do tłumaczek i jest używane wyłącznie dla uproszczenia stylu oraz spełnienia wymogów normy wydawniczej, natomiast w tekście proponowanego kodeksu pojawiają się obydwie formy.

² Kodeksy etyczne skupiają się wokół norm, zasad czy kanonów etycznych, natomiast kodeksy postępowania – wokół zachowań i obowiązków tłumaczy [Phelan 2020]. Jak wykazuje Baixauli-Olmos [2017: 252; tłum. własne], dokumenty te różnią

zawodowej, opracowywane przez organizacje tłumaczy oraz instytucje zatrudniające lub kształcące tłumaczy. Istnienie kodeksów etyki jest zasadne, ponieważ kształtują one i regulują funkcjonowanie zawodu, którego dotyczą, oraz wpływają na otaczającą rzeczywistość, przyczyniając się do zmian społecznych. Kodeksy są zatem wartościowe zarówno dla tłumaczy, jak i dla społeczeństwa.

Kodeksy etyczne są dokumentami bardzo pożądanymi w środowiskach profesjonalnych i naukowo-dydaktycznych. Mogą mieć charakter lokalny, krajowy lub międzynarodowy, mogą obowiązywać w różnych środowiskach (medycznych, prawno-sądowych, edukacyjnych itp.) i dotyczyć różnych języków: fonicznych i migowych³. Również w Polsce funkcjonuje kilka rodzajów dokumentów, którymi posługują się różne grupy tłumaczy. Tłumacze języków fonicznych mają do dyspozycji co najmniej trzy opracowania stworzone przez poszczególne organizacje zawodowe: *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego* (Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS), *Kartę Tłumacza* (Stowarzyszenie Tłumaczy Polskich) i *Ogólne zasady wykonywania tłumaczeń ustnych* (Polskie Stowarzyszenie Tłumaczy Konferencyjnych). Tłumacze polskiego języka migowego (PJM) od wielu lat korzystają z *Kodeksu Etycznego Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Migowego*, a od niedawna mogą też korzystać z nowo powstałego *Kodeksu etycznego tłumaczy Polskiego Związku Głuchych*.

Adresatami kodeksów są przede wszystkim tłumacze, zarówno jako indywidualni praktycy, jak i grupa zawodowa. Dla tłumaczy kodeksy stanowią źródło wskazówek dotyczących etycznego postępowania [Hale 2007: 103], dostarczają narzędzi służących wysokiemu poziomowi etycznemu [Janzen i Korpiniski 2005], uwrażliwiają tłumaczy na potrzebę etycznej refleksji nad własną praktyką [Cokely 2000: 3] i wykształcają umiejętność konfrontowania się z nadmiernymi oczekiwaniami oraz potencjalną krytyką ze strony odbiorców tłumaczenia [Kermit 2020: 14]. Kodeksy etyczne eksplicytnie lub implicytnie wskazują, jakie zachowania są zalecane,

się także strukturą i charakterem zawartych w nich zaleceń: „kodeksy etyki/postępowania [są] wiążące, krótkie i zawierają raczej ogólne zasady i standardy postępowania – informacyjne, dłuższe i zawierające dość konkretne wytyczne”.

³ Bancroft [2005] wymienia aż 145 różnych rodzajów dokumentów etycznych zidentyfikowanych w 25 krajach [w: Phelan 2020: 90] różniących się zakresem, strukturą, zasadami czy standardami oraz ich rozumieniem i zakresem stosowalności i/lub interpretacji dla wszystkich interesariuszy.

a jakie zabronione, co powoduje mniejszą arbitralność decyzji podejmowanych przez tłumaczy [Neumann Solow 1981] i stanowi źródło wsparcia w razie wątpliwości natury etycznej. Tym samym kodeksy wyposażają tłumaczy we władzę decyzyjną i odpowiedzialność za konsekwencje korzystania z niej.

Kodeksy etyczne stanowią ważne narzędzie edukacyjne, uzupełniające lub wzbogacające wiedzę zdobytą w toku kształcenia i szkolenia przygotowującego do zawodu [Hale 2007], a w sytuacjach, w których takie kształcenie nie jest dostępne, stanowią jedyne źródło wskazówek i wsparcia. Na poziomie grupy zawodowej kodeksy są czynnikiem wiążącym jej członków, zobowiązując do przestrzegania jednego zbioru zasad, co wzmacnia poczucie wspólnoty zawodowej, tworzy wzajemne zrozumienie i zapewnia jednolitość praktyk. Tłumacze czują się zmotywowani do przestrzegania zasad określonych w kodeksach, wiedząc, że respektują je inni tłumacze. Kodeksy działają także jako mechanizmy regulacyjne w zawodzie, odróżniając tych, którzy przestrzegają zasad etycznych, od tych, którzy ich nie przestrzegają [Tseng 1992], przyczyniając się w ten sposób do uznania i docenienia tych pierwszych.

Badacze przekładu [Baixauli-Olmos 2017; Phelan 2020] zauważają, że kodeksy odgrywają wszechstronną rolę, wykraczającą poza środowisko samych tłumaczy, stanowiąc pomoc dla odbiorców tłumaczenia. Po pierwsze, są wiarygodnym źródłem informacji o tym, jakich standardów można oczekiwać od profesjonalnych tłumaczy; po drugie, stanowią ochronę przed niewłaściwym postępowaniem i nieetycznymi praktykami [Janzen i Korpiniski 2005; Hale 2007; Phelan 2020]; po trzecie, są swego rodzaju gwarancją profesjonalizmu tłumacza i odpowiedzialności za podejmowane przez niego decyzje, co sprzyja budowaniu poczucia zaufania między tłumaczami a klientami [Skaaden 2020]; po czwarte, stanowią wyraźny sygnał dla opinii publicznej, że tłumacze reprezentują pełnoprawny zawód. W konsekwencji kodeksy legitymizują zawód tłumacza w oczach opinii publicznej i podnoszą status tłumaczy jako godnych zaufania profesjonalistów [Hale 2007].

Niniejszy artykuł prezentuje pokłosie dyskusji o etyce w zawodzie tłumacza ustnego na podstawie analizy porównawczej *Kodeksu zawodowego tłumacza przysięgłego* opracowanego przez Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS (dalej: kodeks TEPIS) oraz *Kodeksu Etycznego Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Mięgowego* (dalej: kodeks STPJM). Analiza doprowadziła w szczególności do

zidentyfikowania trzech płaszczyzn podobieństw oraz różnic w obu dokumentach. Po pierwsze, oba kodeksy przejawiają podobieństwa na poziomie eksplicytnie wyrażonych i wyodrębnionych w tekście zasad, takich jak tajemnica zawodowa (poufność). Po drugie, w obu kodeksach występują podobieństwa na poziomie zarówno eksplicytnie sformułowanych zasad – bezstronności, solidarności zawodowej/szacunku dla koleżanek i kolegów tłumaczy oraz rozwoju zawodowego – jak i odniesień do tychże zasad ujętych implicytnie w różnych częściach dokumentów. Po trzecie, w obu kodeksach zauważalne jest podobieństwo na poziomie pojęć etycznych czy wartości – takich jak precyzja tłumaczenia, punktualność, definicja roli, odpowiedzialność i warunki pracy – wyrażonych jedynie implicytnie, a nie w postaci konkretnej zasady. Uogólniając, różnice między kodeksami sprzeczają się do występowania bądź braku określonych zasad w danym dokumencie lub innego ich ujęcia (eksplicytnie lub implicytnie), jednak większość z nich jest wspólna dla obu kodeksów. Wyjątek stanowi zasada szacunku dla stron tłumaczenia, a ponadto zasady ubioru i obowiązków tłumacza występują z prośbą do klientów o ocenę jego pracy jako wkład w rozwój zawodowy tłumacza, uwzględnione tylko w kodeksie STPJM.

Wnioski z analizy obydwu kodeksów znajdują potwierdzenie w wynikach dwóch kolejnych etapów badania: ankiety i wywiadów w grupach fokusowych. Zarówno ankieta dotycząca stosowania zasad etyki, przeprowadzona wiosną 2022 roku wśród tłumaczy języków fonicznych i tłumaczy PJM⁴, jak i wywiady w 3 grupach fokusowych (tłumaczy języków fonicznych, słyszących tłumaczy PJM i głuchych tłumaczy PJM)⁵ jesienią 2022 roku, z jednej strony wskazały na ogromną potrzebę istnienia kodeksów etyki zawodowej, z drugiej zaś nie były wolne od krytykowania nieostrości pewnych sformułowań, redundantności i braku uporządkowania zaleceń. Ponadto każde z tych badań potwierdziło intuicje autorki dotyczące konieczności zawarcia w kodeksach etyki zapisów dotyczących postępowania w czasie pandemii i w związku z postępem technologicznym.

⁴ W ankiecie wzięło udział 47 tłumaczy (22 tłumaczy języków fonicznych i 25 tłumaczy PJM). Wyniki ankiety autorki zaprezentowały na międzynarodowym kongresie translatorskim EST 22 w Oslo (21-25.06.2022) w referacie pt. "Ethics of spoken and signed language interpreters: a synchronic and diachronic perspective" (artykuł o tym samym tytule w druku).

⁵ W grupach fokusowych wzięło udział 17 tłumaczy (7 tłumaczy języków fonicznych, 7 słyszących tłumaczy PJM oraz 3 głuchych tłumaczy PJM).

Dotychczasowe rozważania dowodzą istnienia uzasadnionej potrzeby m.in. zbliżenia do siebie przekładu ustnego języków fonicznych i migowych w perspektywie badawczej, dydaktycznej i praktycznej [por. Napier 2015] i stworzenia wspólnego kodeksu etyki, z którego korzystałyby tłumacze języków fonicznych i polskiego języka migowego (PJM) [Bier-nacka i Kalata-Zawłocka 2021]. Dlatego też celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie ewolucyjnego przejścia od teoretycznych refleksji do praktycznych rozwiązań w nadziei, że zaproponowane zmiany mogą posłużyć do wypracowania ujednoliconych definicji zasad etyki służących obydwu grupom tłumaczy.

Jednocześnie autorki zdają sobie sprawę, że podejmują się zadania być może niemożliwego, niemniej istnieją powody, aby sądzić, że wysiłki te staną się przyczynkiem do dyskusji nie tylko akademickiej, lecz także będącej udziałem całego środowiska tłumaczy, o wspólnym kodeksie etycznym, a przede wszystkim – o samej etyce w zawodzie tłumacza.

2. Kodeks TEPIS i kodeks STPJM: kontekst historyczny i cele

Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego PT TEPIS [2019] jest czwartą wersją dokumentu, który został opublikowany jako *Kodeks tłumacza sądownego* [1991], następnie jako *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem* [2005] oraz jako *Kodeks tłumacza przysięgłego* [2011].

W preambule najnowszej wersji kodeksu TEPIS znajduje się zalecenie, aby był on stosowany zarówno przez tłumaczy przysięgłych ustnych i pisemnych języków fonicznych, jak i tłumaczy biegłych⁶ języka migowego, głównie w środowisku prawnosądowym. Tymczasem od 2009 roku ramy etyczne tłumaczenia języka migowego określa też odrębny dokument – kodeks STPJM. W przeciwieństwie do kodeksu TEPIS, dokument STPJM pozostaje w niezmienionej formie od momentu powstania. Został on opracowany przez specjalną komisję złożoną z członków STPJM i poddany

⁶ Zasad pracy tłumaczy języka migowego nie reguluje *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego*, której podlegają tłumacze przysięgli języków fonicznych, a *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych*: „§ 13. Biegłym – tłumaczem języka migowego – może być osoba, która ukończyła 21 lat życia oraz posiada «Certyfikat drugi – „T2” – tłumacz-biegły w zakresie języka migowego» lub tytuł eksperta tego języka, wydane przez Polski Związek Głuchych” [Dz.U. z 2005 r. Nr 15, poz. 133], [online] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20042732702/O/D20042702.pdf>, 30 I 2023.

szerokim konsultacjom. Pod względem formy, struktury i zawartych w nim zasad kodeks STPJM wzorowany jest na kodeksach etycznych starszych i uznanych organizacji zawodowych tłumaczy języka migowego na świecie: Registry of Interpreters for the Deaf (RID, USA), Association of Visual Language Interpreters of Canada (AVLIC) i Association of Sign Language Interpreters (ASLI, UK), a także na polskich kodeksach tłumaczy języków fonicznych Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich (STP) oraz PT TEPIS. W odróżnieniu od kodeksu TEPIS, skierowanego do tłumaczy pracujących przede wszystkim w środowisku prawnosądowym, kodeks STPJM adresowany jest do tłumaczy polskiego języka migowego wykonujących tłumaczenia w różnych środowiskach.

3. Makrostruktura kodeksu TEPIS i kodeksu STPJM

Kodeks TEPIS obejmuje wytyczne dotyczące tłumaczenia ustnego i pisemnego jako czynności tłumaczy przysięgłych w Polsce, natomiast kodeks STPJM, ze względu na wizualno-manualną modalność PJM, odnosi się głównie do tłumaczeń ustnych⁷.

Kodeks TEPIS składa się z preambuły oraz dwóch działów. Dział I. Etyka zawodowa tłumacza przysięgłego zawiera 15 paragrafów (§1-§15), a Dział II. Praktyka zawodowa tłumacza przysięgłego dzieli się na trzy rozdziały: 1. Postanowienia ogólne składa się z 7 paragrafów (§16-§22), 2. Tłumaczenie pisemne obejmuje 47 paragrafów (§23-§69), a 3. Tłumaczenie ustne – 14 paragrafów (§70-§83). Taka dystrybucja liczby paragrafów świadczy m.in. o tym, że stopień szczegółowości opisu tłumaczenia pisemnego jest wyższy od stopnia szczegółowości tłumaczenia ustnego [por. Moczulski 2018]. Dodatkowo podział na dwie główne części sugeruje, że pierwsza spełnia kryteria kodeksu etyki, a druga – kodeksu postępowania. Jednak tytuły poszczególnych paragrafów w Dziale I⁸, tytuły

⁷ Aczkolwiek w ostatnich latach specjaliści z zakresu translatoryki migowej [Lenham, 2007; Wurm 2010 za: Napier i Leeson 2015] uznają, że można również mówić o przekładzie pisemnym języków migowych. Dotyczy to sytuacji tłumaczenia zarejestrowanych w postaci wideo tekstów w języku migowym na język foniczny w formie pisemnej i odwrotnie (np. do wypowiedzi nagranych w języku migowym – zaproszeń, ogłoszeń, szkoleń, wykładów – są dodawane napisy, a do tekstów pisanych w języku fonicznym – ankiet online, podręczników szkolnych, komunikatów prasowych – ich nagrana wersja w języku migowym).

⁸ Godność tłumacza przysięgłego, Zachowanie szczególnej staranności, Odpowiedzialność za wierność tłumaczenia, Bezstronność w tłumaczeniu, Tajemnica zawodowa

postanowień ogólnych w Dziale II⁹ oraz tytuły Rozdziału 3. Tłumaczenie ustne¹⁰ świadczą o tym, że podział ten jest płynny, a definicje pewnych zasad i pojęć – m.in. poufności, wierności i solidarności zawodowej – są rozproszone.

Kodeks STPJM jest podzielony na osiem części. Pierwsza z nich stanowi wstęp. Sześć kolejnych jest poświęconych poszczególnym zasadom etycznym wymienionym we wstępie, takim jak: poufność, profesjonalizm (ta część jest najbardziej rozbudowana), rozwój zawodowy, bezstronność, szacunek dla stron tłumaczenia ustnego oraz szacunek dla innych tłumaczy. Każda zasada jest opatrzona założeniem, w którym uzasadniono włączenie danej zasady do katalogu zaleceń kodeksu STPJM, a następnie zilustrowana przykładami zachowań pożądanych i niepożądanych. Ostatnia część kodeksu zawiera krótki apel do tłumaczy dotyczący potrzeby postępowania zgodnie z zasadami etyki i zawierający zalecenia dyskusji o tych zasadach.

Kodeks TEPIS jest bardziej obszerny niż kodeks STPJM, co może wynikać z faktu, że pierwszy z nich obejmuje wytyczne dotyczące zarówno tłumaczeń ustnych, jak i pisemnych, a dodatkowo ma pełnić funkcję zarówno kodeksu etyki, jak i kodeksu postępowania.

tłumacza przysięgłego, Uzasadniona odmowa tłumaczenia, Terminowe wykonanie tłumaczenia albo zawiadomienie o niemożności jego wykonania, Zastępstwo w sytuacjach nadzwyczajnych, Wynagrodzenie tłumacza przysięgłego, Zakaz nieuczciwej konkurencji, Doskonalenie kwalifikacji zawodowych, Dzielenie się wiedzą, Pomoc w sytuacjach nadzwyczajnych, Solidarność koleżeńska, Solidarność międzynarodowa.

⁹ Definicja dokumentu, Wierność tłumaczenia, Korzystanie z pomocy warsztatowych, Dostęp do materiałów pomocniczych, Konsultacje ze znawcą przedmiotu oraz znawcą języka obcego, w tym języka specjalistycznego, Repertorium czynności tłumacza przysięgłego, Zabezpieczenia dokumentów i nośników.

¹⁰ Przyjęcie zlecenia i określenie tematyki tłumaczenia, Technika tłumaczenia, Stanowisko pracy tłumacza przysięgłego, Sprawdzenie możliwości porozumiewania się z cudzoziemcem, Oświadczenie o bezstronności tłumacza przysięgłego i o poufności tłumaczenia, Zasada zachowania formy gramatycznej, Dobra słyszalność wypowiedzi uczestników czynności, Dostosowanie tempa i sposobu wypowiedzi, Notowanie w trakcie tłumaczenia, Zakłócenia procesu komunikacji, Wyjaśnienie znaczenia terminów specjalistycznych, Użycie słownika specjalistycznego podczas tłumaczenia ustnego, Udostępnienie odczytywanego dokumentu, Czas pracy tłumacza przysięgłego.

4. Zagadnienia metodologiczne

Przedmiotem niniejszych rozważań jest studium porównawcze dwóch dokumentów: kodeksu TEPIS i kodeksu STPJM. W przypadku kodeksów dla tłumaczy języków fonicznych wybór był uzasadniony tym, że dwa inne dokumenty, tj. *Karta tłumacza STP* i *Ogólne zasady wykonywania tłumaczeń ustnych PSTK*, dotyczą bardziej aspektów zawodowych wykonywania przekładu (standardów postępowania, praw i obowiązków) niż kwestii etycznych z tym związanych. W przypadku dokumentów dla tłumaczy języka migowego zadecydowała kolejność ich powstania – w chwili rozpoczęcia przez autorki badań w 2018 roku kodeks STPJM był jedynym tego typu dokumentem w Polsce.

Celem badania nie jest krytyka żadnego z kodeksów, a raczej zidentyfikowanie tych rozwiązań w nich ujętych, które, w przekonaniu autorek, w najlepszy możliwy sposób wspierałyby zarówno tłumaczy języków fonicznych, jak i tłumaczy polskiego języka migowego w etycznym wykonywaniu zawodu, jak również poszukiwanie wspólnego mianownika, dzięki któremu ujednoczenie obu dokumentów okazałoby się wykonalne.

Nowy kodeks etyki zawodowej: przesłanki

U podstaw podjęcia przez autorki – z których obie uczestniczyły w procesie nowelizacji kodeksu TEPIS, a jedna w opracowywaniu kodeksu STPJM – tematu stworzenia jednego kodeksu dla tłumaczek(y) języków fonicznych i tłumaczy PJM leżą następujące przesłanki:

(1) od wielu lat na potrzebę traktowania obu grup tłumaczy w jednakowy sposób, m.in. poprzez prowadzenie badań komparatystycznych dotyczących różnych aspektów zawodu, wskazuje Napier [2019], mówiąc:

“For many, many, many years, I have been waving the stick or holding a carrot, incentive, to try and get spoken and signed language interpreting researchers to talk more to one another and collaborate more, to share knowledge, share expertise and not to have this separate kind of silos of information and research. [...] We all need to come together and embrace the knowledge and the information that we can share and that we can learn from one another [...]”¹¹.

¹¹ „Od wielu, wielu, wielu lat macham kijem lub marchewką, aby spróbować nakłonić badaczy zajmujących się przekładem języków fonicznych i migowych do dialogu i współpracy, do dzielenia się wiedzą, do dzielenia się doświadczeniem, a nie do tworzenia odrębnych silosów informacji i badań. [...] Wszyscy musimy się spotkać i wykorzystać wiedzę i informacje, którymi możemy się podzielić, które możemy

Dla autorek potrzeba ta jest od dawna zauważalna, czemu dają wyraz we wspólnie prowadzonych i opublikowanych badaniach porównawczych [por. Biernacka i Kalata-Zawłocka 2019a, 2019b, 2021], a obecnie również w dążeniu do jej praktycznego zaspokojenia;

(2) jak już wspomniano, obydwie analizowane kodeksy są podobne pod względem treści, jednak niektóre zasady i pojęcia występują tylko w jednym kodeksie, mimo że dotyczą etyki w zawodzie tłumacza w ogóle, niezależnie od kombinacji językowej. Parafrazując tę myśl, można zadać pytanie, jakie zasady obowiązujące tłumaczy języków fonicznych nie dotyczą tłumaczy języków migowych i odwrotnie – czy istnieją jakieś zasady etyki tłumaczy języków migowych, których stosowania nie zaleca się tłumaczom języków fonicznych;

(3) tłumaczki i tłumacze biorący udział we wspomnianym badaniu ankietowym i w wywiadach w grupach fokusowych zauważyli, że kodeksy etyki powinny być uaktualnione o wskazówki dotyczące postaw zawodowych w sytuacjach klęsk żywiołowych oraz pandemii i w związku z postępowaniem technologicznym;

(4) makrostruktura obu kodeksów wpływa na rozproszenie definicji, co, jak wskazują wyniki przeprowadzonej ankiety i wywiadów w grupach fokusowych, może powodować trudności w odszukiwaniu zasad, a być może również w ich stosowaniu; dotyczy to również przypadków, w których pojęcie określające implicytnie sposób realizacji danej zasady jest od niej oderwane, znajdując się w innym miejscu kodeksu;

(5) zdaniem autorek, m.in. z uwagi na istnienie sporej grupy tłumaczy niezrzeszonych, jeden kodeks, stworzony niezależnie od istnienia organizacji zawodowych, sprzyjałby integracji środowiska tłumaczy zarówno języków fonicznych, jak i polskiego języka migowego.

Technikalia

W pierwszym etapie badania [por. Biernacka i Kalata-Zawłocka 2021] kluczem do analizy było rozróżnienie między zasadą a pojęciem. Przyjęto, że zasada to eksplicytnie wyrażona norma postępowania, występująca

sobie nawzajem przekazać [...]” – fragment wykładu Jeminy Napier “Interpreting Studies as linguistic ethnography: New theories, new methods” wygłoszonego w ramach 2019 CETRA Research Summer School in Translation Studies [tłum. własne], [online] <https://cetra.blog/2020/02/10/three-recorded-lectures-by-jemina-napier-chair-professor-of-the-2019-cetra-research-summer-school-in-translation-studies-with-subtitles/>, 30 I 2023.

i wyraźnie nazwana w kodeksie. Pojęcie zaś to implicytnie opisana koncepcja, nienazwana wprost, której przejawem jest wskazanie sposobu realizacji zasady. Zgodnie z powyższym materiał badawczy został podzielony według trzech kategorii zaproponowanych przez Hale [2007: 108], do których należą: (1) odpowiedzialność tłumacza ustnego wobec autorów wypowiedzi, (2) odpowiedzialność tłumacza ustnego wobec zawodu oraz (3) odpowiedzialność tłumacza za siebie jako profesjonalistę. W pierwszej kategorii znalazły się, za Hale [*ibidem*]: poufność, precyzja i bezstronność, a ponadto, nieuwzględniony w oryginalnej klasyfikacji, szacunek wobec stron tłumaczenia (wymieniony w kodeksie STPJM jako samodzielna zasada). Druga kategoria objęła, zgodnie z ww. klasyfikacją, solidarność, punktualność i dbałość o odpowiedni ubiór, a trzecia – rozwój zawodowy, określenie roli, odpowiednie warunki pracy i stawki wynagrodzenia, a dodatkowo – profesjonalizm (wymieniony w kodeksie STPJM jako oddzielna zasada, a w kodeksie TEPIS implicytnie).

Wnioski z wcześniejszych etapów analizy kodeksów pozwoliły wysnuć hipotezę, że wobec występujących w obydwu kodeksach podobieństw odnośnie do zasad, ich rozumienia i zaleceń realizacji można pomyśleć o stworzeniu jednego uniwersalnego kodeksu etyki zawodowej dla tłumaczy ustnych. Dla ujednoczenia treści obu dokumentów istotne jest jednak: (1) uporządkowanie ich zawartości w taki sposób, aby te same pojęcia czy odniesienia do tych samych wartości i zasad nie były rozproszone w różnych częściach kodeksów, (2) sformułowanie jednolitych definicji tych samych pojęć i wartości oraz (3) uzupełnienie zasad o możliwe sposoby ich realizacji, mając na względzie, że zawarte w kodeksie STPJM przykłady mogą być w tym przypadku wzorcem. W tym celu przeprowadzono następujące działania:

(1) na poziomie makrostruktury – skrócenie dokumentu do niezbędnego minimum, zaproponowanie klarownej struktury z wyraźnie zaznaczonym podziałem na preambułę i siedem zasad opatrzonych możliwymi sposobami ich realizacji;

(2) na poziomie zawartości merytorycznej – uporządkowanie definicji zasad i sposobów ich realizacji w taki sposób, aby w jednym miejscu znalazł się komplet cech postępowania wynikających z danej zasady; uzupełnienie treści o odniesienia do postępu technologicznego (tłumaczenie zdalne, narzędzia do zarządzania terminologią dla tłumaczy ustnych) i sytuacji kryzysowych (pandemia);

(3) na poziomie językowym – odejście od dotychczas obecnych w kodeksach sformułowań „tłumacz ma obowiązek” na rzecz wynikającego z proponowanej preambuły stylistycznie i moralnie adekwatnego rozwiązania, polegającego na zastosowaniu form oznajmujących, które są przejawem założenia, że tłumacz jest profesjonalistą i nie jest konieczne obwarowywanie jego działalności zakazami czy nakazami; ponadto zastosowanie feminatywów, co wynika nie tylko z aktualnej polityki równości płci we wszystkich sferach życia publicznego, lecz przede wszystkim z liczebnej przewagi tłumaczek nad tłumaczami [Schaeffner 2013; Peterson 1999].

5. Zasady etyki: stan obecny i propozycje modyfikacji

Propozycja kodeksu etycznego dla tłumaczy ustnych ma z założenia służyć zarówno tłumaczom języków fonicznych, jak i tłumaczom PJM. W zamierzeniu auterek jego struktura ma być logiczna i przejrzysta, a zawartość uporządkowana i łatwa w użyciu w praktyce zawodowej. Propozycje brzmienia poszczególnych części kodeksu są opatrzone uzasadnieniem i komentarzami, których podstawą są wcześniejsze rozważania [por. Bieńacka i Kalata-Zawłocka 2021]. Proponowany kodeks może stanowić punkt wyjścia do dyskusji na temat dalszego udoskonalania dokumentów zapewniających etyczne wsparcie w wykonywaniu tłumaczeń ustnych w warunkach dynamicznie rozwijającego się zawodu.

5.1 Preambuła

W preambułach obu kodeksów znajdują się informacje o tym, do kogo dokumenty są adresowane. Według preambuły kodeksu TEPIS adresatami są tłumacze przysięgli, tłumacze sądowi *ad hoc* i tłumacze języka migowego wykonujący tłumaczenia ustne i pisemne. Preambuła kodeksu STPJM za tłumacza uznaje członka Stowarzyszenia i w związku z tym można zakładać, że do niego jest kierowany kodeks. Uwzględnia przy tym definicję roli tłumacza jako osoby, która umożliwia komunikację stronom tłumaczenia, posiadając odpowiednią wiedzę i umiejętności z zakresu przekładu.

Na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej obu kodeksów można wnioskować, że preambuła powinna zawierać wyjaśnienie, kim jest tłumacz, o którym mowa w dalszych częściach kodeksu, bez zawężania grona jego adresatów do członków konkretnej organizacji, za to uwypuklając postawę moralną tłumacza. Oto propozycja brzmienia preambuły:

PREAMBUŁA. Tłumacz(ka) zaświadcza swoją postawą etyczną, że jest osobą zaufania publicznego, która, korzystając z wiedzy i umiejętności oraz posiadając niezbędne kompetencje, umożliwi stronom tłumaczenia komunikację językową i kulturową najwyższej jakości. Wypełniając tę rolę, tłumacz(ka) kieruje się następującymi zasadami etycznymi:

1. Poufność;
2. Precyzja;
3. Bezstronność;
4. Szacunek wobec stron tłumaczenia;
5. Solidarność zawodowa;
6. Rozwój zawodowy;
7. Profesjonalizm.

Dobrym zwyczajem jest, że tłumacz(ka), przed wykonaniem tłumaczenia, składa ustne oświadczenie, iż przestrzega zasad etycznych.

5.2 Poufność

Pojęcie poufności występuje w obu kodeksach. W obu definiowane bardzo podobnie, jest ujęte w formie odrębnej zasady, która obliguje tłumaczy do nieujawniania osobom trzecim informacji, w posiadanie których tłumacz wchodzi w związku z tłumaczeniem. Zasada ta dotyczy ochrony dokumentów, zarządzania danymi oraz wszelkiego rodzaju informacjami dotyczącymi stron tłumaczenia. Kodeks TEPIS dodatkowo przewiduje prawo tłumacza do złożenia oświadczenia o tym, że obowiązuje go zasada poufności, a także przestrzega tłumaczy przed wykorzystywaniem poufnych danych dla osiągnięcia własnej korzyści. Kodeks STPJM natomiast dopuszcza dwa wyjątki, w których tłumacz może odstąpić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Pierwszy z nich to sytuacja dzielenia się tłumaczy informacjami o zleceniu w celu konsultacji zawodowej (należy przy tym zachować szczególną ostrożność, aby nie ujawniać informacji poufnych lub w inny sposób wrażliwych [por. Phelan 2007]). Drugi wyjątek zachodzi w sytuacji, w której ujawnienia informacji poufnych wymagają przepisy prawa, np. podczas procesu sądowego, lub gdy jest to konieczne w sytuacji zagrożenia życia.

Mając na względzie występowanie zasady poufności w obydwu kodeksach i podobieństwa w jej definiowaniu, autorki proponują następujące brzmienie zapisu:

POUFNOŚĆ. Tłumacz(ka) zachowuje poufność informacji uzyskanych w związku z tłumaczeniem, co w szczególności oznacza:

- przechowywanie danych, w posiadanie których weszła/wszedł przed tłumaczeniem, w trakcie i po zakończeniu tłumaczenia, w sposób chroniący je przed nieuprawnionym dostępem osób trzecich;
- nieujawnianie osobom trzecim informacji poufnych;
- niewykorzystywanie informacji poufnych dla osiągnięcia własnej korzyści.

Uwagi:

Wyjawienie informacji poufnych uzyskanych w związku z tłumaczeniem może nastąpić wyłącznie, gdy:

- jest niezbędne do profesjonalnego zespołowego wykonania tłumaczenia;
- jest uwarunkowane prawnie, w sytuacji składania zeznań w sądzie lub wobec konieczności zgłoszenia przypadku krzywdzenia lub groźby samobójstwa.

5.3 Precyzja

W definicjach precyzji w obydwu analizowanych kodeksach można zauważyć wiele podobieństw. W kodeksie TEPIS precyzja jest przywoływana w dwojaki sposób: eksplicytnie, jako zasada wierności, czyli oddania wypowiedzi dokładnie w takiej formie, w jakiej została przekazana przez stronę tłumaczenia, oraz implicytnie, m.in. jako obowiązek wykonania tłumaczenia ze szczególną starannością, rzetelnością i sumiennością czy z zachowaniem formy (osoby) gramatycznej wypowiedzi oryginalnej. W kodeksie STPJM pojęciu precyzji nie poświęcono oddzielnej zasady, włączając ją zarówno do zasady profesjonalizmu, jak i zasady bezstronności. Według tych zapisów tłumacz zobowiązany jest do przekazywania treści i intencji wypowiedzi wyjściowej przy użyciu adekwatnego języka, bez wyrażania przy tym własnych przekonań.

Zdaniem autorek precyzja jest fundamentalną zasadą w praktyce tłumaczeniowej, skupiającą w sobie sens komunikacji językowej i kulturowej. Z tego względu zasługuje na wyodrębnienie w kodeksie w postaci oddzielnej zasady. Proponowane jej brzmienie jest następujące:

PRECYZJA. Tłumacz(ka) przestrzega precyzji tłumaczenia, co w szczególności oznacza:

- przekazywanie całej treści, bez skracania, dodawania lub modyfikowania wypowiedzi stron tłumaczenia;
- oddanie intencji stron tłumaczenia;

- zachowanie osoby gramatycznej wypowiedzi stron tłumaczenia;
- zachowanie stylu wypowiedzi stron tłumaczenia.

5.4 Bezstronność

Pojęcie bezstronności w obu kodeksach ujęte jest w postaci oddzielnej zasady, przy czym zwraca uwagę większa szczegółowość w jej definiowaniu w kodeksie STPJM niż w kodeksie TEPIS. W obu dokumentach bezstronność rozumiana jest przede wszystkim jako niewyrażanie przez tłumacza własnych opinii i poglądów, a także powstrzymywanie się od modyfikowania tłumaczonych treści pod wpływem własnych przekonań. W obu kodeksach jest też mowa o konieczności poinformowania klienta o konflikcie interesów wynikającym z relacji prywatnych lub zawodowych, choć w kodeksie TEPIS w ramach zasady bezstronności, a w kodeksie STPJM implicytnie – w ramach zasady profesjonalizmu. W kodeksie STPJM znajduje się informacja o równym traktowaniu celów komunikacyjnych stron tłumaczenia, co w kodeksie TEPIS przybiera postać zalecenia, aby tłumacz nie reprezentował stanowiska żadnego z klientów ani osób trzecich. Dodatkowo w kodeksie STPJM wskazano potrzebę unikania przez tłumacza stawiania się w centrum tłumaczonej komunikacji i emocjonalnego angażowania się w sprawy stron tłumaczenia. W kodeksie TEPIS bezstronność wspomniana jest również w ramach wskazania prawa tłumacza do złożenia oświadczenia o obowiązywaniu go zasady bezstronności.

Pomimo pewnych różnic pomiędzy obydwooma kodeksami na poziomie szczegółowości objaśniania zasady bezstronności, można zaproponować następujące wspólne jej brzmienie:

BEZSTRONNOŚĆ. Tłumacz(ka) zachowuje bezstronność wobec stron tłumaczenia, co w szczególności oznacza:

- niewyrażanie własnych opinii na temat przekazywanych treści oraz stron tłumaczenia;
- nieuwzględnianie sugestii lub reprezentowania poglądów stron tłumaczenia;
- niemodyfikowanie tłumaczonych wypowiedzi celowo i pod wpływem własnych przekonań;
- unikanie emocjonalnego angażowania się w sprawy stron tłumaczenia;
- kierowanie przebiegiem komunikacji w sposób zapewniający równą realizację celów komunikacyjnych obu stronom tłumaczenia;
- informowanie stron tłumaczenia o konflikcie interesów wynikającym z relacji prywatnych lub zawodowych.

5.5 Szacunek wobec stron tłumaczenia

Zasada szacunku wobec stron tłumaczenia występuje wyłącznie w kodeksie STPJM. Dotyczy ona poszanowania celów i potrzeb komunikacyjnych oraz postaw stron tłumaczenia, a także niedyskryminowania ze względu na kolor skóry, płeć, wyznanie czy rodzaj niepełnosprawności. Ma ona szczególne znaczenie dla środowiska tłumaczy języka migowego w Polsce, które wyrosło na gruncie filozofii tłumacza-asystenta będącego w bliskiej relacji z członkami społeczności Głuchych, a przy tym często posługującego się sztucznym systemem komunikacji, odmiennym od ich naturalnego języka [Kalata-Zawłocka 2017]. Z podobnym problemem nie borykali się prawdopodobnie tłumacze języków fonicznych, stąd zapewne brak podobnego zapisu w kodeksie TEPIS. Wydaje się jednak, że z uwagi na uniwersalny charakter omawiana zasada mogłaby się stać wyznacznikiem również dla tłumaczy języków fonicznych, stąd następująca propozycja jej brzmienia:

SZACUNEK WOBEC STRON TŁUMACZENIA. Tłumacz(ka) okazuje szacunek obu stronom tłumaczenia, co w szczególności oznacza:

- niedyskryminowanie ze względu na narodowość, płeć, wyznanie, rasę, kolor skóry, niepełnosprawność, orientację seksualną i inne cechy stron tłumaczenia;
- poszanowanie wyboru tłumaczki lub tłumacza przez jedną ze stron tłumaczenia lub osobę czy instytucję zatrudniającą tłumaczkę lub tłumacza;
- poszanowanie preferencji klienta co do metody tłumaczenia.

5.6 Solidarność zawodowa

Pojęcie solidarności zawodowej występuje w obu kodeksach, zarówno eksplicytnie w postaci odrębnej zasady, jak i implicytnie. Rozumienie solidarności zawodowej pokrywa się częściowo w obu dokumentach, np. w odniesieniu do założenia, że dobre relacje między tłumaczami wpływają na ogólny wizerunek i podnoszenie statusu ich grupy zawodowej oraz że tłumacze powinni się dzielić wiedzą i doświadczeniem z koleżankami i kolegami wchodzącymi do zawodu, a także zwracać się o pomoc i wsparcie do siebie nawzajem. Częściowo pojęcie to jest jednak rozumiane nieco odmiennie. W kodeksie TEPIS solidarność zawodowa odnosi się głównie do współpracy między tłumaczami w zakresie zastępstwa w przypadku niemożności wykonania przyjętego zlecenia, natomiast w kodeksie STPJM, w którym solidarność zawodową określa się jako „szacunek dla

innych tłumaczy”, jest mowa o zachęcaniu do rozwoju zawodowego i do reagowania na naruszanie norm etycznych w pracy tłumacza. Omawiana zasada solidarności zawodowej ma charakter powszechny, dlatego można zaproponować następujące wspólne jej brzmienie:

SOLIDARNOŚĆ ZAWODOWA. Tłumacz(ka) okazuje solidarność zawodową innym tłumacz(k)om, co w szczególności oznacza:

- niesienie pomocy koleżankom i kolegom w kraju i za granicą, którzy znajdują się w potrzebie w związku z pilnym, nieprzewidzianym lub szczególnie trudnym zadaniem lub nieoczekiwaną, trudną sytuacją życiową;
- udzielanie wsparcia w związku z tłumaczeniem, jeżeli jest się o to poproszonym;
- zwracanie się o pomoc do innych tłumaczek i tłumaczy;
- dzielenie się informacjami na temat zakresu i specyfiki konkretnego tłumaczenia;
- dzielenie się wiedzą i doświadczeniem z innymi tłumaczkami i tłumaczami oraz kandydat(k)ami do zawodu;
- reagowanie na naruszanie norm etycznych lub standardów zawodowych.

5.7 Rozwój zawodowy

Obydwa kodeksy proponują podobne definicje rozwoju zawodowego, tak eksplicitnie w postaci samodzielnych zasad, jak i implicytnie w ramach innych zasad. Definicje te obejmują przede wszystkim konieczność ustawicznego podnoszenia kompetencji tłumaczeniowych i językowo-kulturowych, pogłębiania wiedzy specjalistycznej i z zakresu obowiązujących przepisów dotyczących zawodu tłumacza. Jednak jedynie kodeks STPJM jest wzbogacony o ważny aspekt rozwoju zawodowego, jakim jest uwzględnianie oceny pracy tłumacza przez strony tłumaczenia (tzw. feedbacku) i praktykowanie autorefleksji połączonej z samooceną po wykonaniu tłumaczenia. W opinii autorek ten komponent rozwoju zawodowego jest niezwykle istotny, ponieważ sprzyja nie tylko indywidualnemu rozwojowi tłumaczy, lecz przyczynia się także do poprawy obrazu całej grupy zawodowej [por. Dean i Pollard 2022].

Biorąc pod uwagę powyższą analizę, można zaproponować następujące brzmienie tej zasady:

ROZWÓJ ZAWODOWY. Tłumacz(ka) doskonali swoje kwalifikacje i umiejętności zawodowe, co w szczególności oznacza:

- pogłębianie wiedzy, podnoszenie kompetencji i doskonalenie umiejętności poprzez udział w warsztatach, szkoleniach i konferencjach;
- samokształcenie poprzez lekturę publikacji branżowych i naukowych dotyczących przekładu i zawodu tłumaczki(-a);
- zasięganie porad tłumaczek(-y) i mentorek(-ów);
- aktualizowanie wiedzy dotyczącej wykonywania zawodu tłumaczki(-a);
- nabywanie umiejętności w zakresie posługiwania się nowymi technologiami w tłumaczeniu;
- udział w życiu środowiska tłumaczek(-y);
- realizowanie pogłębionej autorefleksji dotyczącej tłumaczenia;
- uwzględnianie opinii klientów na temat wykonanego tłumaczenia.

5.8 Profesjonalizm

Pojęcie profesjonalizmu wydaje się najbardziej złożone i najtrudniejsze do opisanego w obu kodeksach. Można pokusić się o stwierdzenie, że jest to spowodowane pewną znaczącą różnicą między dokumentami, która sprowadza się do tego, że w kodeksie TEPIS pojęcie profesjonalizmu jest z założenia immanentną cechą tłumacza przysięgłego, a jego poszczególne aspekty manifestują się przy okazji stosowania poszczególnych zasad etycznych, natomiast w kodeksie STPJM jest ono wyrażone odrębną zasadą, która jest obszernie i szczegółowo omówiona. Autorki zdają sobie sprawę, że w przypadku kodeksu STPJM wyszczególnienie profesjonalizmu jako zasady wynikało z potrzeby edukacji kształtującego się środowiska tłumaczy języka migowego. Jednakowoż nie można nie zauważyć, że w obecnej formie zasada ta kumuluje w sobie zbyt wiele przykładów zachowań i zaleceń odnoszących się do innych zasad etyki, np. bezstronności, rozwoju zawodowego czy szacunku wobec innych tłumaczy, i dlatego należałoby ją zawęzić. Niewątpliwie jednak autorki uważają, że profesjonalizm powinien zostać w kodeksie uwzględniony jako samodzielna zasada.

Proponowane ujęcie profesjonalizmu mogłoby mieć następującą postać:

PROFESJONALIZM. Tłumacz(ka) wykazuje się profesjonalizmem, co w szczególności oznacza:

- stosowanie zasad etyki zawodowej, w tym w sytuacjach kryzysowych;
- przestrzeganie norm społecznych odnośnie do właściwego zachowania;

- prezentowanie się w sposób zgodny z obowiązującymi normami i przywiązywanie wagi do stroju;
- nieprzyjmowanie zleceń w przypadku braku umiejętności wystarczających do zapewnienia wysokiej jakości tłumaczenia lub w przypadku konfliktu interesów;
- przygotowanie się do tłumaczenia;
- wywiązywanie się z podjętych zobowiązań zawodowych;
- przestrzeganie punktualności;
- domaganie się zapewnienia optymalnych warunków pracy dotyczących widoczności i słyszalności;
- pobieranie uczciwych i rozsądnych opłat za tłumaczenie.

6. Wnioski

Celem rozważań, których podstawę stanowią dotychczasowe badania autorek (analiza treści kodeksów, wyniki ankiety i wyniki wywiadów w ramach grup fokusowych), było zaproponowanie jednego uniwersalnego kodeksu etyki zawodowej dla tłumaczy ustnych języków fonicznych i polskiego języka migowego.

Podstawowe założenia obejmowały uporządkowanie treści zarówno w ramach makrostruktury dokumentu, jak i pod względem zawartości merytorycznej, sformułowanie jednoznacznych definicji zasad i skupienie w jednym miejscu informacji o możliwych sposobach realizacji tych zasad, bez zbędnego rozpraszania ich komponentów w różnych miejscach kodeksu, oraz unowocześnienie kodeksu tak, aby uwzględniał tendencje obecne zarówno w zawodzie tłumacza ustnego, jak i w życiu społecznym: politykę równości płci, postęp technologiczny i sytuacje kryzysowe.

Odnosnie do makrostruktury propozycja objęła podział kodeksu na osiem części: preambułę i siedem zasad: Poufność, Precyzję, Bezstronność, Szacunek wobec stron tłumaczenia, Solidarność zawodową, Rozwój zawodowy i Profesjonalizm, z których każda została zilustrowana możliwymi sposobami realizacji.

Zaproponowana klarowna makrostruktura i konkretna forma automatycznie ułatwiły uporządkowanie definicji w taki sposób, aby z łatwością można było odnaleźć zestaw objaśnień dotyczących zastosowania danej zasady. Zdaniem autorek niewątpliwą wartością kodeksu jest uwzględnienie aktualnych postulatów środowiska opartych na badaniach naukowych.

Pozwoliło to na odniesienie do postępu technologicznego w ramach zasady rozwoju zawodowego i do sytuacji kryzysowych w ramach zasady profesjonalizmu.

W warstwie językowej na podkreślenie zasługuje użycie w całym tekście feminatywów, co wydaje się precedensem w tego rodzaju polskich dokumentach. Ponadto, wychodząc z założenia, że kodeks jest skierowany do profesjonalnych tłumaczy, zastosowano pewien stopień uogólnienia niektórych sformułowań i zrezygnowano ze szczegółowych wskazówek, które są obecne zwłaszcza w kodeksie STPJM. Z tych samych pobudek w proponowanym tekście nie ma zwrotów „tłumacz ma obowiązek”, „tłumacz ma prawo” czy innych oznaczających zakazy lub nakazy. Jest to zgodne z najnowszymi obserwacjami przekładoznawców specjalizujących się w etyce zawodowej [Dean i Pollard 2022], zgodnie z którymi kodeksy etyki nie powinny być zbiorem sztywnych zasad, które mają być bezwzględnie przestrzegane, a powinny stanowić odpowiedź na rzeczywiste potrzeby praktyków zawodu i oferować im realne i adekwatne wsparcie w rozwiązywaniu dylematów natury etycznej; powinny zatem zapewniać tłumaczom zarówno możliwość refleksyjnego stosowania zasad, jak i skłaniać do refleksji z tym związanej.

Podsumowując, autorki pragną ponownie podkreślić, że zaproponowana forma i treść kodeksu wynikają z refleksji naukowej, na którą złożyły się zarówno badania nad tekstami kodeksów, jak i informacje uzyskane od tłumaczy ustnych za pośrednictwem ankiety i wywiadów. Ponadto autorki mają świadomość, że dotyczą niezwykle trudnej materii, jaką są wytyczne odnośnie do zasad etyki dla całego środowiska tłumaczy w Polsce, dlatego nie ulega wątpliwości, że omawiana propozycja kodeksu powinna zostać poddana konsultacjom i dyskusjom wśród teoretyków i praktyków przekładu ustnego.

BIBLIOGRAFIA

- Baixaoli-Olmos, L. (2017), “Ethics Codes as Tools for Change in Public Service Interpreting: Symbolic, Social and Cultural Dimensions”, *JoSTrans*. 28(8): 250-272.
- Bancroft, M. (2005), *The Interpreter's World Tour: An Environmental Scan of Standards of Practice for Interpreters*, The California Endowment, Woodland Hills, California.

- Biernacka, A. D., Kalata-Zawłocka, A. (2019a), “Techniques Deployed by Sign and Spoken Language Public Service Interpreters: A Comparative Study”, *Półrocznik Językoznawczy Tertium. Tertium Linguistic Journal*. 4(1): 162-192, <https://doi.org/10.7592/Tertium2019.4.1.Biernacka>.
- Biernacka, A. D., Kalata-Zawłocka, A. (2019b), “Techniki w tłumaczeniu bilateralnym: zintegrowane podejście do przekładu języków fonicznych i migowych”, [w:] Krzysztof Hejwowski, Karolina Dębska, Dorota Urbanek, red. *Tłumaczenie wczoraj, dziś i jutro*, Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Biernacka, A. D., Kalata-Zawłocka, A. (2021), “One Ethics for All? A Comparative Study of the Polish Codes of Ethics for Spoken and Signed Language Interpreters”, [w:] Riccardo Moratto, Defeng Li, red. *Global Insights into Public Service Interpreting: Theory, Practice and Training*, Routledge, London–New York.
- Cokely, D. (2000), “Exploring Ethics: A Case for Revising the Code of Ethics”, *Journal of Interpretation*. 10(1): 25-60.
- Dean, R. K., Pollard Jr., R. Q. (2022), “Improving Interpreters’ Normative Ethics Discourse by Imparting Principled Reasoning Through Case Analysis”, *Interpreting and Society: An Interdisciplinary Journal*. 2(1): 55-72, <https://doi.org/10.1177/27523810211068>.
- Hale, S. (2007), *Community Interpreting*, Palgrave Macmillan, Houndmills–Basingstoke–Hampshire.
- Janzen, T., Korpiniski, D. (2005), “Ethics and Professionalism in Interpreting” [w:] Terry Janzen, red. *Topics in Signed Language Interpreting*, John Benjamins, Amsterdam, <https://doi.org/10.1075/btl.63.11.jan>.
- Kalata-Zawłocka, A. (2017), *Spoleczne i językowe konteksty tłumaczenia języka migowego w Polsce*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW, Warszawa.
- Kermit, P. (2020), “Introduction”, [w:] Mary Phelan *et al.*, red. *Ethics in Public Service Interpreting*, Routledge, London.
- Kodeks Etyczny Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Migowego*, [online] <http://nowy.stpjm.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/kodeks.pdf>, 30 I 2023.
- Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*, [online] <http://tepis.org.pl/wp-content/uploads/Kodeks-zawodowy-t%C5%82umacza-przysi%C4%99g%C5%82e-go-2018.pdf>, 30 I 2023.
- Lenham, M. (2007), “Exploring Power and Ethnocentrism in Sign Language Translation”, *Babel: Journal of the AFMLTA*. 41(3): 4-12.
- Moczulski, M. (2018), „Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego”, *Lingua Legis*. 26: 27-48.

- Napier, J. (2015), "Comparing Signed and Spoken Language Interpreting", [w:] Holly Mikkelsen, Renée Jourdenais, red. *The Routledge Handbook of Interpreting*, Routledge, London.
- Napier, J., Leeson, L. (2015), "Sign/ed Language Interpreting", [w:] Franz Pöchhacker, red. *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*, Routledge, New York.
- Neumann Solow, S. (1981), *Sign Language Interpreting: A Basic Resource Book*, National Association of the Deaf, Silver Spring.
- Peterson, R. (1999), "The Perceptions of Deafness and Language Learning of Incoming ASL Students", [w:] Clay Nettles, red. *Honoring Our Past, Creating Our Future Together: Proceedings of the 16th National Convention of the Registry of Interpreters for the Deaf*, Silver Spring, MD: RID Publications.
- Phelan, M. (2020), "Codes of Ethics", [w:] Mary Phelan *et al.*, red. *Ethics in Public Service Interpreting*, Routledge, London.
- Schaeffner, C. (2013), "Women as Translators, as Translation Trainers, and as Translation Scholars", *Women's Studies International Forum*. 40: 144-151, <http://dx.doi.org/10.1016/j.wsif.2013.06.005>.
- Skaaden, H. (2020), "Ethics and Profession", [w:] Mary Phelan *et al.*, red. *Ethics in Public Service Interpreting*, Routledge, London.
- Tseng, J. (1992), *Interpreting as an Emerging Profession in Taiwan – A Sociological Model*. Unpublished Master's Thesis, Fu Jen Catholic University, Tajpej.

ABSTRAKT

Kodeksy etyczne są chętnie opracowywane przez stowarzyszenia zawodowe i instytucje zrzeszające i kształcące tłumaczki(-y). Kodeksy mogą mieć charakter lokalny, krajowy lub międzynarodowy, mogą obowiązywać w różnych środowiskach tłumaczenia (medyczne, prawno-sądowe, edukacyjne itp.) i dotyczyć różnych języków: fonicznych i migowych. W Polsce funkcjonuje kilka rodzajów dokumentów, którymi posługują się różne grupy tłumaczek(-y). Przedmiotem niniejszych rozważań są dwa kodeksy stworzone przez poszczególne organizacje zawodowe: *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego* Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych PT TEPIS oraz *Kodeks Etyczny Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Migowego* STPJM. Celem niniejszego artykułu jest zaproponowanie nowego ujednoczonego kodeksu etyki zawodowej tłumaczek(-y) języków fonicznych i tłumaczek(-y) języków migowych. Dotychczasowe badania porównawcze etycznych i zawodowych zasad

tłumaczenia ustnego, zawartych w dwóch kodeksach etycznych obowiązujących tłumaczki(-y) języka fonicznego lub migowego, wykazują uniwersalność etyki wynikającą nie tylko z akademickiej potrzeby klasyfikowania i ujednolicania norm, ale także ze społecznego manifestowania, że niezależnie od pary językowej tłumaczki(-a), etyka jest fundamentalnym aspektem zawodu. W proponowanym kodeksie autorki opowiadają się za klarowną strukturą, w której wyodrębniono preambułę i siedem zasad, które są opatrzone definicjami oraz zilustrowane możliwymi sposobami realizacji tychże zasad. Propozycje mogą stać się przyczynkiem do dyskusji środowisk akademickich i zawodowych nie tylko o wspólnym kodeksie etycznym, lecz także o samej etyce w zawodzie tłumaczki(-a).

SŁOWA KLUCZOWE: tłumaczki(-e) języków fonicznych, tłumaczki(-e) języków migowych, kodeks etyczny, zasady etyki zawodowej

ABSTRACT

Ethics of Spoken and Signed Language Interpreters: From Theoretical Considerations to Practical Solutions

Codes of ethics are readily developed by professional associations and institutions for interpreter education and training. The codes may be local, national or international, may apply to different interpreting environments (medical, legal and judicial, educational, etc.) and to different languages: spoken and signed. There are several types of documents used by different groups of interpreters. The subject of this discussion is two codes created by individual professional organisations: *The Professional Code of the Sworn Interpreter* of the Polish Society of Sworn and Specialised Interpreters PT TEPIS and the *Code of Ethics the Association of Polish Sign Language Interpreters* STPJM. The aim of this article is to propose a new unified code of professional ethics for spoken language interpreters and signed language interpreters. Previous comparative research on the ethical and professional principles of interpreting, as contained in the two codes of ethics applicable to spoken or signed language interpreters, shows the universality of ethics. This follows not only from the academic need to classify and unify norms, but also from the social manifestation that, regardless of the language pair, ethics is a fundamental aspect of the profession. In the proposed code, the authors advocate a clear structure with a preamble and seven principles, which are provided with definitions

and illustrated with possible ways of implementing the principles. The proposals may contribute to a discussion within the academic and professional communities about both a common code of ethics and ethics in the interpreter profession itself.

KEYWORDS: spoken language interpreters, signed language interpreters, code of ethics, principles of professional ethics